

ไทลื้อ: อัตลักษณ์ การโยกย้ายถิ่นฐาน  
และนโยบายรัฐไทยสมัยใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2  
สู่ฐานานุกรมแห่งพลเมืองไทย (พ.ศ. 2488-2558)

The Tai Lue People: Identity, Migration,  
and the Modern Thai Government Policies after  
the Period of World War II and the Living  
as a Thai Citizen, 1945-2015

ชัยวัฒน์ ปะสุนะ<sup>1\*</sup> | Chaiwat Pasuna

## Abstract

This article studies the role of the Thai government on the Tai Lue people after World War II. The article carried out a series of primary and secondary sources along with historical research. The results of the study show that the political and social status of the Tai Lue immigrants were opposite because of their social and cultural similarities. Therefore, The Tai Lue immigrants in Northern Thai society is not different from Northern Thai people and they live normally in the community. However, the turning

---

<sup>1</sup> นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย;

Master student, Program in History, Chulalongkorn University

\*Corresponding author email: [chaiwatpasuna@gmail.com](mailto:chaiwatpasuna@gmail.com)

point was occurred after immigration after World War II. The Tai Lue immigrants who entered Thailand were bonded as citizenship of the nation state. Therefore, the status of “outsider” is inherent to them. This study has brought to an understanding of the law and obtaining Thai citizenship. Moreover, the government must find the way to include the Tai Lue immigrants as a part of Thai society by granting them the citizenship under the conditions of Thai government.

**Keywords:** Government Policy, Thai Government, Nationality, Tai Lue, Lanna

## บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาบทบาทของรัฐบาลไทยที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ “ไทลื้อ” หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยใช้วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ ศึกษาผ่านหลักฐานชั้นปฐมภูมิจากเอกสารราชการและประมวลความรู้จากงานวิจัยชั้นทุติยภูมิ ผลการศึกษาพบว่าสถานะชาวไทลื้อที่อพยพในทางการเมืองและทางสังคมเป็นพื้นที่ตรงกันข้ามกัน เนื่องจากความคล้ายคลึงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลให้ชาวไทลื้อในสังคมภาคเหนือ มีสถานะที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มคนทั่วไป สามารถดำเนินชีวิตในชุมชนได้โดยปกติ แต่ทว่าจุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นหลังจากการอพยพเข้ามาหลังเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทลื้อที่เข้ามาในประเทศไทยติดพันระของความเป็นพลเมืองของรัฐชาติ สถานะความเป็น “คนนอก” จึงเกิดขึ้นกับผู้อพยพเหล่านี้ บทความนี้นำไปสู่ความเข้าใจด้านกฎหมายและการขอสัญชาติไทย และรัฐบาลไทยต้องหาวิธีเพื่อประสานชาวไทลื้อให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย โดยการให้สัญชาติแก่ชาวไทลื้อในฐานะพลเมืองภายใต้เงื่อนไขที่รัฐบาลไทยกำหนด

**คำสำคัญ:** นโยบายรัฐ, รัฐบาลไทย, สัญชาติ, ไทลื้อ, ล้านนา

## บทนำ

“ลื้อ” หรือ “ไทลื้อ” เป็นชาติพันธุ์ที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม ภาษา รวมไปถึงลักษณะกายภาพที่ใกล้เคียงกับไทยวนหรือชาวไทยภาคเหนือ ไทลื้อในประเทศไทยมีถิ่นอาศัยบริเวณภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ โดยเรียกตนเองว่า “ลื้อ” เดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณสิบสองปันนาทางตอนใต้ของจีน แล้วอพยพลงมายังบริเวณพม่า ไทย ลาว และเวียดนาม นับว่ามีจำนวนประชากรค่อนข้างมาก ทำให้บางส่วนกระจายไปสร้างเมืองใหม่ แล้วเรียกขานกลุ่มของตนเองใหม่ เช่น กลุ่มไทยอง ตั้งงานศึกษาของวสันต์ ปัญญาแก้ว ระบุว่า “...เมืองยอง เดิมคือ หัวเมืองลื้อของสมาพันธรัฐศักตินาไท...” (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2555: 25) เป็นการเรียกขานตามแนวคิดของคนในรัฐจารีต เรียกชื่อผู้ยกกับชื่อเมืองที่อาศัย มีการสร้างประวัติศาสตร์เฉพาะกลุ่มขึ้นใหม่ ดังนั้นไทลื้อที่นำเสนอในบทความนี้คือ ชาติพันธุ์ที่เรียกตนเองว่า “ลื้อ” เช่นเดียวกับ ไสว เชื้อสะอาด (2538: 16) กล่าวถึงลื้อว่ามีบรรพบุรุษอาศัยและย้ายถิ่นฐานมาจากบริเวณสิบสองปันนาในมณฑลยูนนานของจีน บางส่วนอยู่ในรัฐฉาน บางส่วนอยู่ทางตอนเหนือของลาว และลุ่มน้ำดำของเวียดนาม

การอพยพของไทลื้อมีทิศทางเคลื่อนลงสู่ทางทิศใต้ เคลื่อนย้ายจากสิบสองปันนาเคลื่อนลงมายังดินแดนทางตอนใต้ ดังจะพบการกระจายอยู่บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปตอนบน จากการศึกษาของโครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2551: 39) ได้แบ่งเส้นทางการอพยพออกเป็น 4 เส้นทาง ได้แก่

- 1) อพยพเข้าสู่พม่าแถบเมืองยอง เมืองยู้ เมืองหลาย เชียงลาบ เมืองไล เมืองพยาก เมืองโก เมืองไตน์ เมืองเถิน และเชียงตุง

- 2) อพยพเข้าสู่ประเทศเวียดนาม แถบเมืองบินลูห์ เมืองถ่าน และตะวันตกของแม่น้ำดำติดพรมแดนประเทศจีน

3) อพยพเข้าสู่ประเทศลาว แถบเมืองสิง เมืองหลวงภูคา เมืองลอง เมืองอุเหนือ-อุใต้ เมืองงายเหนือ-งายใต้ เมืองบุนเหนือ เมืองไซ เมืองแบง เมืองฮุก เมืองหงสา เมืองเงิน เชียงฮ่อน เชียงลม และเมืองบ่อแก้ว

4) อพยพเข้าสู่ประเทศไทย แถบภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา ทั้งถูกกวาดต้อนจากอดีต และอพยพเข้ามาค้าขาย แต่งงาน แสวงหาแหล่งประกอบเลี้ยงชีพ หรือแม้กระทั่งหนีภัยสงคราม

โดยเบื้องต้นผู้เขียนบทความจะจำแนกไหล้อที่อาศัยอยู่ในเขตแดนประเทศไทย เป็นกลุ่มใหญ่ 2 กลุ่ม ตามการโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในประเทศไทย ดังนี้

กลุ่มแรก “กลุ่มลื้อเดิม” เป็นกลุ่มที่ได้อพยพโยกย้ายเข้ามาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่อดีต ดังการศึกษาของสมเจตน์ วิมลเกษม ระบุสาเหตุการอพยพเพื่อแสวงหาพื้นที่ทำกิน การค้าขาย การอพยพตามเครือข่าย และการกวาดต้อนผู้คน เช่น ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ “ยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” (สมเจตน์ วิมลเกษม, 2535: 4) โดยการนำของพระเจ้ากาวิละ (ครองราชย์ พ.ศ. 2317-2325) ได้ทำการกวาดต้อนชาติพันธุ์ไทลื้อจากสิบสองปันนามายังล้านนา แล้วให้ตั้งถิ่นฐานอาศัยในล้านนากระทั่งเป็นที่รับรู้การมีตัวตนเชิงประจักษ์ ซึ่งกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับให้มีสถานะเป็นพลเมืองไทยที่มีกฎหมายรับรองสิทธิ์ อนึ่งตั้งข้อสังเกตว่าการเข้ามาของ “กลุ่มลื้อเดิม” ได้ปรับสถานะให้เป็นคนพื้นเมืองในภาคเหนือและเป็นฐานสำคัญในการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ “กลุ่มลื้อใหม่” ที่จะอพยพตามเข้ามาในระลอกถัดไป

กลุ่มที่สอง “กลุ่มลื้อใหม่” เป็นกลุ่มที่อพยพจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงเข้ามาเพิ่มเติมหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังทรงสนะของสมใจ แซ่โจ้ว ระบุว่ามิสาเหตุจากการลี้ภัยการเมืองและสงคราม ซึ่งปัจจัยเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ลื้อในสิบสองปันนาอพยพเข้าสู่ประเทศไทย (สมใจ แซ่โจ้ว, 2541: 7) รวมไปถึงไทลื้อในลาวที่อพยพเข้ามาในช่วงสงครามเย็น เนื่องจากประเทศลาวได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ และก่อนหน้านั้นบางส่วนได้อพยพหนีการคุกคามของฝรั่งเศสเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณจังหวัดน่าน พะเยา และเชียงราย ซึ่งเป็นกลุ่มที่รัฐบาลไทยรับรู้

สถานะของพวกเขาในฐานะพลเมืองต่างชาติ (ชาวลาว) โดยอาศัยหลักเกณฑ์ของความ  
เป็นรัฐชาติสมัยใหม่และอธิปไตยของรัฐเป็นหลักปฏิบัติสำคัญในการจำแนกสถานะ



ภาพที่ 1 บรรดาหญิงสาวไทลื้อแต่งกายด้วยชุดประจำชาติพันธุ์ ทำงานเก็บผลผลิตพืชไร่ในจังหวัดเชียงราย  
ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2465 (Siam, Thailand & Bangkok old photo thread, n.d.)

### ภูมิหลัง: ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทลื้อ

ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลไท มีอ้อยทำนองคำพูดที่แตกต่าง  
กันไปบ้างตามแต่ละท้องถิ่น ความหมายของคำว่า “ลื้อ” ยังไม่แน่ชัดว่าหมายความว่า  
อย่างไร อาจหมายถึงชื่อของสถานที่หรือชื่อของแม่น้ำหนึ่ง ๆ ตามแนวคิดของคนโบราณ  
นิยมยึดโยงชื่อเรียกไปตามสถานที่อยู่ ในตำนานปฐมกัลป์พรหมสร้างโลก ได้อ้างถึง  
ถิ่นเดิมของลื้ออยู่ที่เมืองลื้อหลวง ก่อนที่จะอพยพมายังสิบสองปันนา ซึ่งยังไม่มีหลักฐาน  
ชี้ชัดตำแหน่งของเมืองตามตำนานดังกล่าว (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 18, 32)

ข้อเสนอหนึ่งของมอร์แมนกล่าวถึงคำว่า “ลื้อ” คือคำที่ชาวไทยใช้เรียกหรือ  
เพื่อบ่งบอกพื้นเพทางการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นการระบุสถานภาพของรัฐทาง  
ประวัติศาสตร์ ซึ่งไม่หลงเหลือร่องรอยแล้วในปัจจุบัน เป็นคำที่มีความหมายมากกว่า  
การจัดประเภทของภาษา (สมพร วาร์นาโด, 2537: 1) ลื้อกระจายตัวอยู่บริเวณทางตอนใต้

ของจีน มีประชากรหนาแน่นบริเวณดินแดนสิบสองปันนา รวมไปถึงทางตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป มีระบบการปกครอง อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา และมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกับคนไทย โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลักที่ใช้สำหรับสาธารณูปโภค

นอกจากนี้การแต่งกายเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของลื้อ โดยผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วยหรือกางเกงสะดอ เดิมทีไม่สวมเสื้อ ต่อมานิยมสวมเสื้อแขนยาวคล้ายเสื้อม่อฮ่อมแขนยาว ในฤดูหนาวจะมีเสื้อคลุมแขนสั้นทับอยู่ด้านนอกอีกชั้น คอเสื้อมีขอบคล้ายเสื้อคอตั้ง ใช้เชือกผูกมัดหรือติดกระดุม ทั้งกางเกงและเสื้อนิยมใช้ฝ้ายเป็นวัสดุ ย้อมสีด้วยครามหรือย้อมดำ เมื่อไปวัดจะมีผ้าเช็ดพาดบ่าและถือถุงย่าม ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นทอเป็นทางขวาง นิยมทอลายน้ำไหลและลายผักแว่น สวมเสื้อผ่าอกรัดรูปเรียกว่า “เสื้อปัด” เป็นลักษณะการพาดเสื้อเข้าหากันแล้วผูกด้วยเชือก นิยมนุ่งซิ่นตามแนวเดียวกับสวมเสื้อปัด ทั้งผ้าซิ่นและเสื้อปัดนิยมใช้ฝ้ายเป็นวัสดุทอขึ้นพื้นด้วยสีครามเข้ม และเกล้าผมเป็นเกลียว (สมใจ แซ่โจ้ว, 2541: 11-12) ลักษณะที่โดดเด่นของเครื่องแต่งลื้อทั้งชายและหญิง คือ ผ้าโพกศีรษะสีขาว ถือเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกตัวตนของลื้อ แต่ปัจจุบันแต่งกายตามสมัยนิยมและจะแต่งกายชุดลื้อในช่วงประเพณีสำคัญ และพิธีกรรมของหมู่บ้าน เช่น ประเพณีปีใหม่ ไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องผีถือว่าเป็นความเชื่อดั้งเดิมของสังคมลื้อ ความเชื่อมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตร่วมกับนับถือพุทธศาสนาเป็นความเชื่อหลัก ชาวไทลื้อยึดมั่นในพุทธศาสนาและเคร่งครัดทำบุญตามความเชื่อเรื่องผลกรรมในชาติหน้า ความเชื่อทางพุทธศาสนายังเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดประเพณีสำคัญที่เป็นมรดกสืบทอดกันมาช้านาน เช่น ประเพณีขึ้นพระธาตุ ประเพณีตั้งธรรมหลวง รวมไปถึงประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ส่วนความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งมีอยู่หลากหลายสิ่งที่ถูกให้ความเคารพ เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีเรือน ผีเมือง ผีอารักษ์ที่คุ้มครองที่ต่าง ๆ เป็นต้นว่าไร่นา ป่าเขา เมื่อจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องทำบัตรพลีบอกกล่าว (สมใจ แซ่โจ้ว, 2541: 17) จะสังเกตได้ว่าผีมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ทั้งในด้านการกำหนดจารีตของท้องถิ่นและในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนให้แน่นแฟ้น

ผีและวิญญาณมีอิทธิพลใกล้ชิดกับลี้มมากกว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งได้หยั่งรากลึกกลงไปในความคิดและกิจกรรมของชุมชน (โครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา, 2551: 3) ความเชื่อพุทธศาสนาจะมีพื้นที่เฉพาะในเขตวัด ส่วนความเชื่อเรื่องผีจะปรากฏในพื้นที่ของชุมชน มักไม่นิยมนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานที่บ้าน ภายในบ้านจะมีหิ้งเล็ก ๆ สำหรับบูชาผีเพียงเท่านั้น ภายในเมืองแต่ละหมู่บ้านจะมีผีประจำแต่ละหมู่บ้านแยกออกจากกัน เมื่อรวมกันเป็นระดับเมืองก็จะนับถือผีเมืองเดียวกัน ในช่วงเวลาประกอบพิธีเลี้ยงผี ที่เรียกว่า “เข้ากรรม” แต่ละหมู่บ้านจะไม่อนุญาตให้คนนอกหมู่บ้านเพราะไม่ได้นับถือผีหมู่บ้านสายเดียวกัน การร่วมพิธีเลี้ยงผีถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวลี้มเพราะทุกคนครัวเรือนจะต้องมีส่วนร่วมในการเลี้ยงผีของหมู่บ้าน โดยเข้าร่วมทั้งแรงงานและค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธี หากพิธีกรรมใดห้ามผู้หญิงเข้าร่วมก็ต้องฝากไก่และสุราไปร่วมเช่นไหว้ผีหมู่บ้านอีกด้วย นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านลี้มยังมีเครื่องบ่งชี้ทางความเชื่อ อันประกอบด้วย เส้าใจบ้าน คือ จุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน เสมือนขวัญของหมู่บ้าน ขว่งบ้าน คือ ลานเอนกประสงค์กลางหมู่บ้าน หอเสื่อบ้าน คือ สถานที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งสถิตของดวงวิญญาณของหมู่บ้าน และบ่อน้ำประจำหมู่บ้าน เพื่อใช้อุปโภคบริโภคทั้งบริโภค (โครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา, 2551: 57-58)

ลักษณะของเรือนไทลื้อ คล้ายคลึงกับบ้านของกลุ่มไททั่วไป มีลักษณะเฉพาะคือ ปลูกเรือนใต้ถุนสูง เนื่องจากให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ ลักษณะเป็นเรือนขนาดใหญ่มีชาน ลักษณะหลังคาจะไม่คลุมทับเท่าเรือนไทลื้อในสิบสองปันนาเนื่องจากความต่างทางภูมิอากาศ จึงต้องการใช้ประโยชน์จากแสงแดดเพื่อลดความอับชื้นภายในเรือน (โครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา, 2551: 63) พื้นที่ใช้สอยเพื่อนอนหลับจะเป็นเพียงห้องโถงมีผ้าม่านกันเท่านั้น ส่วนห้องนอนเพื่อรองรับแขกจะแบ่งกันผาอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีห้องครัวอยู่บนเรือน ส่วนยุ่งฉางจะแยกจากเรือนตั้งบริเวณใกล้เคียงกับเรือน (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 34-35)

การดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติส่งผลให้อาหารการกินของไทลื้อ เป็นอาหารชนิดที่เรียบง่ายถูกรังสรรค์จากวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น น้ำปู น้ำพริก เป็นต้น อาหารส่วน

ใหญ่ล้วนมีส่วนประกอบของผักตามฤดูกาล เช่น ช้าผักกาด ช้ามะเขือ น้ำผัก ยาหน่อไม้ แกงขนุน เป็นต้น ทานข้าวเหนียวเป็นหลัก (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 35) นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ส่วนการทำเกษตรกรรมจะเป็นเพียงขนาดเล็กเพื่อใช้แลกเปลี่ยนระหว่างกันไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อทำการค้าขายอย่างจริงจัง เพราะเนื่องจากส่วนใหญ่จะทำนาเป็นหลัก ส่วนอาชีพของผู้หญิงหลังจากว่างเว้นฤดูทำนา ก็จะใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนบ้านทอผ้าเพื่อใช้นุ่งห่มในครัวเรือน (สมใจ แซ่โง้ว, 2541: 18-19) ลักษณะลวดลายล้วนได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ เช่น ลายน้ำไหล ลายพฤษชา เป็นต้น รวมไปถึงเทคนิคเฉพาะของชาวไทลื้อในการทอแบบยกดอก ทอแบบขีด ทอแบบจก และทอแบบเกาะ (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสมแน แน่นหนา, 2537: 2)

หากพิจารณาจากลักษณะพื้นฐานทั้งหลายที่กล่าวไปแล้วข้างต้น กลับพบความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ไทลื้อที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ไทยวนหรือคนไทยภาคเหนือ ทั้งภาษา การแต่งกาย อาหาร รวมไปถึงความเชื่อทั้งพุทธและผี ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการติดต่อปฏิสัมพันธ์ภายในทั้งเพื่อการค้าขายและการติดต่อกับเครือญาติ การอพยพเข้ามาในดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มขึ้นให้กลายเป็นวัฒนธรรมที่เฉพาะตัว หากพิจารณาสถานะของไทลื้อและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่เข้ามาในแถบภาคเหนือตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนากระทั่งปัจจุบัน พบว่าทุกชาติพันธุ์มีสถานะพลเมืองเท่าเทียมกันในทางสังคมของล้านนา รวมไปถึง “กลุ่มลื้อเดิม” ที่เข้ามาในภาคเหนืออีกด้วยเช่นกันที่ไม่มีการแบ่งแยกให้เป็นอื่น และได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันในสังคมวัฒนธรรมไทลื้อได้แทรกซึมลงไปยังวัฒนธรรมไทยถิ่นเหนือ และวัฒนธรรมของคนไทยถิ่นเหนือก็มีอิทธิพลต่อไทลื้อเช่นกัน กระทั่งเกิดเป็นวัฒนธรรมภาคเหนือที่หลอมรวมจากความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

### ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อกับ “พลเมืองไทย”

ภาคเหนือของประเทศไทยประกอบด้วยชาติพันธุ์ที่หลากหลายทั้งไทยอง ไทเขิน ไทใหญ่ ฯลฯ รวมไปถึงไทลื้อ ได้อาศัยร่วมกันกับชาติพันธุ์ไทยวน มีจำนวนประชากรมาก

จึงถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลัก กลุ่มชนเหล่านี้ถือเป็นชาวพื้นถิ่นดั้งเดิม ทั้งไทยวนและไทลื้อค่อนข้างที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทั้งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยและอพยพไปมา เนื่องจากไม่มีการปักปันเขตแดนที่แน่นอนตามรัฐชาติสมัยใหม่ จึงผลัดเปลี่ยนกันครอบครองพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ตลอดมา (จารุวรรณ พรหมวัง, 2537: 1) แม้กระนั้นเขตแดนก็ไม่ใช่อุปสรรคในการขวางกั้นกับการติดต่อกลุ่มสายตระกูลบรรพบุรุษ นั้นหมายความว่า การมีปฏิสัมพันธ์ไม่ได้จำกัดด้วยเรื่องเขตแดน ยังมีการเคลื่อนย้ายและติดต่อกับกลุ่มเครือญาติ

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ไทลื้อกับชาวไทยวนนั้น สามารถจำแนกลักษณะความสัมพันธ์ออกเป็น 2 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ด้านการเมือง

### 1) ความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม

ภาษาไทยลื้อสามารถสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจกับคนไทยถิ่นเหนือ (ไทยวน) แม้ว่า จะสำเนียงเพี้ยนกันไปบ้าง เนื่องจากจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไทเช่นเดียวกัน นอกจาก ภาษาพูดแล้วยังมีภาษาเขียนเป็นของตนเอง มีลักษณะเป็นอักษรแบบโบราณคล้ายคลึงกับอักษรของล้านนา ไทใหญ่ และไทเขิน ซึ่งพัฒนามาจากรากของอักษรมอญโบราณ ทั้งสิ้น (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 24) ภาษาของไทลื้อได้รับอิทธิพลการเรียกชื่อหรือ สำเนียงผันแปรไปกับไทยวน ซึ่งมีจำนวนประชากรมากกว่าทางภาคเหนือ มากไปกว่านั้น ภาษาไทลื้อเป็นการรับอิทธิพลจากไทยวนทั้งอักษรวิธี อักษร โดยสามารถอ่านและสื่อความได้ตรงกันระหว่างอักษรไทลื้อและไทยวน ซึ่งได้เผยแผ่เข้าสู่วัฒนธรรมของไทลื้อพร้อมกับพุทธศาสนาเพื่อใช้บันทึกคัมภีร์เรื่องราวทางศาสนาพุทธ โดยแตกต่างกันบ้างในรูปทรงอักษร แต่มีเค้าสัณฐานอักษรและไวยากรณ์ลักษณะเดียวกัน

ความสัมพันธ์ทางความเชื่อมีบันทึกเป็นลายลักษณ์ในสมัยของพระเจ้ากือนา (ครองราชย์ พ.ศ. 1898-1928) กษัตริย์ล้านนาลำดับที่ 6 พระองค์ได้นำพุทธศาสนานิกาย สวนดอกและป่าแดง ไปเผยแผ่ยังเชียงรุ่งและเชียงตุง ก่อนหน้านั้นสิบสองปันนาก็ได้รับ อิทธิพลพุทธศาสนานิกายมหายานจากจีนอยู่บ้างแล้ว จากเส้นทางการค้าสายใหม่ (โครงการ พิพิธภัณฑวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา, 2551: 90) จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็น

การเข้ามาของพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับอำนาจการปกครองตั้งแต่สมัยรัฐจาริต ไทลื้อได้รับอิทธิพลทางความเชื่อให้นับถือพุทธศาสนาซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในหมู่ชาวไทยวน เนื่องจากอำนาจการปกครองของล้านนามีอิทธิพลเหนือดินแดนสิบสองปันนาอันมีลักษณะเป็นรัฐสามฝ่ายฟ้า แต่ด้วยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดได้รับเอาอักษรและพุทธศาสนาจากกลุ่มคนไทยวน โดยจะแตกต่างกันบ้างในรูปทรงอักษรแต่มีเค้าโครงและวิธีการทางไวยากรณ์เดียวกัน

อาหารจานหลักของไทลื้อมีส่วนผสมของผักเป็นส่วนใหญ่ เช่น น้ำพริกหน่อไม้ น้ำพริกน้ำผัก น้ำพริกมะเขือเทศ เป็นต้น ซึ่งอาจจะปรากฏตามท้องถิ่นอื่นบ้างแต่ไม่นิยมรับประทานเป็นอาหารหลัก เมื่อเทียบกับพบเห็นอาหารจำพวกข้างต้นของชาติพันธุ์ไทลื้อ ส่วนของหวานจะมีส่วนประกอบของข้าวเหนียวเป็นหลักไม่นิยมปรุงรสให้ซับซ้อน เช่น ขนมเกลือห่อใบตอง ขนมลิ้นหมา เป็นต้น ซึ่งจะเป็นอาหารที่นิยมอย่างมากในชุมชนไทลื้อทางภาคเหนือ (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 24) จะสังเกตว่าไทลื้อเป็นฝ่ายรับเอาวัฒนธรรม ซึ่งไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป ผู้เขียนบทความพบว่าวัฒนธรรมอาหารของไทลื้อได้ส่งมายังอาหารการกินของคนไทยถิ่นเหนือ แล้วทรงอิทธิพลขึ้นถูกยอมรับและเรียกใหม่ว่าเป็นอาหารของชาวไทยล้านนา

อิทธิพลทางวัฒนธรรมข้างต้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในทางสังคม ยังสามารถบ่งชี้ถึงปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยน รับเอาวัฒนธรรมระหว่างคนไทยภาคเหนือกับชาติพันธุ์ไทลื้อ กระทั่งก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมผสมที่ลงตัว (Hybrid culture) รูปแบบการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคนไทยถิ่นเหนือ ทั้งรูปแบบโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะทางวัฒนธรรมได้รับอิทธิพลจากล้านนาอย่างมาก กระทั่งแทบจะไม่สามารถแยกความแตกต่างออกจากกันได้ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มใด หากแต่เป็นการร่วมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่า โดยเฉพาะวัฒนธรรมของภาคเหนือ จึงเป็นการยากที่จะบอกแก่นแท้ (Perfection) ในการดำรงชีวิตไทลื้อแบบดั้งเดิม

## 2) ความสัมพันธ์ด้านการเมือง

กลุ่มไทลื้อดำรงสถานะเป็นรัฐสามฝ่ายฟ้า คือ ส่งบรรณาการให้แก่ล้านนา พม่า และจีน (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 23) ไทลื้อในสิบสองปันนามีความใกล้ชิดกับล้านนา มาตั้งแต่สมัยอดีต และมักจะถูกอ้างถึงตามเอกสารโบราณเกี่ยวกับพระราชอาณาเขตของ กษัตริย์ล้านนา เช่น พระเจ้าติโลกราช (ครองราชย์ พ.ศ. 1985-2030) พระองค์ได้กวาด ต้อนครัวเงี้ยวเข้ามาไว้ในล้านนา ด้านเหนือที่ได้เมืองเชียงรุ่ง เมืองยอง และได้กวาดต้อน ชาวลื้อลงมาด้วยบางส่วน แต่จะเป็นการเคลื่อนย้ายผู้คนเป็นกลุ่มไม่ใหญ่มากนัก ทั้งนี้ ไม่ถึงกับเทครัวอพยพแต่จะเหลือไว้ตามเมืองนั้น ๆ บ้าง ซึ่งจะแตกต่างไปจากบริบทช่วงต้น รัตนโกสินทร์ที่เทครัวไทลื้อโดยพระเจ้ากาวิละ

ความใกล้ชิดทางเชื้อสายและภาษาพูดของไทลื้อกับคนไทยถิ่นเหนือค่อนข้าง มีอดีตร่วมกันมาอย่างยาวนาน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันของไทลื้อสิบสองปันนา และล้านนา (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 21) ความผูกพันฉันพี่น้องกับกลุ่มคนไทยมีมาตั้งแต่ เริ่มสร้างบ้านแปงเมือง แต่ที่เป็นทางการมากที่สุดจะปรากฏในช่วงสมัยของพระเจ้ากาวิละ (จากรูวรรณ พรหมวัง, 2537: 1) เนื่องจากไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรร่วมสมัยหรือมี น้ำหนักให้คล้อยตามเพียงพอ ฉะนั้นการได้กำลังพลหรืออพยพลงมาคราวละมาก ๆ เป็นผล มาจากการกวาดต้อนผู้คนทั้งเกณฑ์ไทลื้อ เทครัวไทลื้อ จากถิ่นเดิมแถบสิบสองปันนาลงมา อยู่ที่บ้านบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย

ไทลื้อที่อพยพมาอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทางภาคเหนือของไทย เป็นไปตามเหตุผล ทางการเมือง ในช่วงสมัยพระเจ้ากาวิละดำเนินนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” หมายถึง การสร้างบ้านแปงเมืองอีกครั้งใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (สมใจ แซ่ไว้ว, 2541: 6) เนื่องจากในขณะนั้นล้านนามีหลายเมืองที่ทิ้งร้าง ผลจากการทำศึกสงครามกับ พม่าทำให้ผู้คนได้แตกพลัดกระจัดกระจายออกไปหลบอาศัยตามป่าเขา (สมโชติ อ๋องสกุล, 2559: 76) กระทั่งถึงขั้นมีการออกข่าวประกาศให้ราษฎรกลับมาอาศัยในเมืองดั้งเดิม กระนั้นก็ยังมีความไม่เพียงพอที่จะช่วยเป็นกำลังสำคัญในการขับไล่พม่า รวมไปถึงร่วม บูรณะซ่อมแซมเมืองเชียงใหม่ให้คงสภาพดั้งเดิม พระเจ้ากาวิละจึงยกทัพออกไปกวาด ต้อนผู้คนแถบหัวเมืองไทใหญ่และไทลื้อ เนื่องจากมีพื้นฐานทางภาษาและวัฒนธรรม

ใกล้เคียงกันกับชาวไทยวน ดำเนินการกวาดต้อนผู้คนหลายที่ เช่น เมืองนาย เมืองสาต เมืองกาย เมืองเลน เมืองวะ เมืองซอน ทั้งหลายเหล่านี้ในเขตสิบสองปันนาให้เข้ามาเป็น กำลังหลักกระจายไปตามเมืองเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน น่าน พะเยา และลำปาง (จารุวรรณ พรหมวัง, 2537: 1)

ในขณะเดียวกันนั้นไม่เพียงแต่เชียงใหม่เท่านั้นที่ดำเนินนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” แต่เมืองน่านก็ได้ทำด้วยเช่นเดียวกัน คือ การกวาดต้อนไทลื้อจากสิบสอง ปันนาอีกสายหนึ่งให้ไปอยู่ทางเมืองน่านและพะเยา ตามพงศาวดารเมืองน่าน กล่าวถึง ในสมัยของเจ้าหลวงอัครวรปัญญา (ครองราชย์ พ.ศ. 2329-2353) เจ้าผู้ปกครองเมือง น่านลำดับที่ 2 ใน พ.ศ. 2331 พระองค์ใช้ทั้งสันติวิธีและใช้กำลังในการกวาดต้อนกลุ่ม ไทลื้อจากสิบสองปันนา หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2333 พระองค์ได้กวาดต้อนผู้คนจากเมือง ยองทั้งไทลื้อและไทยองจำนวน 585 ครัว ปี พ.ศ. 2334 พระยาเชียงของนำครอบครัว ไทลื้อมาไว้ที่เมืองน่านทางใต้ ปี พ.ศ. 2348 พระองค์ได้ออกกวาดต้อนไทลื้อจากเมือง เชียงรุ่งและเชียงแขง ถัดมาในสมัยของเจ้าหลวงสุนทรเทวราช (ครองราชย์ พ.ศ. 2353- 2368) เจ้าผู้ปกครองเมืองน่านลำดับที่ 3 ได้ยกทัพไปกวาดต้อนไทลื้อในปี พ.ศ. 2355 จาก เมืองลา เมืองพง เชียงแขง เมืองหลวงภูคา จำนวน 6,000 ครัว (สมใจ แซ่โจ้ว, 2541: 6)

นอกจากนี้ในสมัยเจ้าหลวงสุริยพงษ์ผริตเดช (ครองราชย์ พ.ศ. 2436-2461) เจ้าผู้ปกครองเมืองน่านลำดับที่ 6 ได้ยกทัพมากวาดต้อนไทลื้อและผู้คนแถบเมืองพง ในสิบสองปันนา ซึ่งในเวลานั้นอยู่ในบังคับของฮ่อ (จีน) นับเป็นยุคสุดท้ายของการกวาด ต้อนผู้คนเข้ามายังประเทศไทยผ่านการยกทัพแบบวิถีรัฐจารีต เนื่องจากการเข้ามาของ อำนาจตะวันตกทำให้มีการสร้างเขตแดนสมมติขึ้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจและระบบ กรรมสิทธิ์ (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 22) การกวาดต้อนเทครัวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงว่า ประชากรชาวไทลื้อได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นและกระจายอยู่ตามเมืองน่าน เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ฯลฯ จึงไม่แปลกที่จะมีการอพยพเข้ามาเพิ่มเติม หลังจากนั้นแม้จะ ไม่มีการทำสงครามกวาดต้อนรวมไปถึงในช่วงที่มีการล่าอาณานิคมยังคงพบหลักฐานว่า ชาวไทลื้ออพยพเข้ามาจากหลากหลายสาเหตุหลายระลอก พวกเขาเข้ามาอาศัยใน

บริเวณเดียวกับกลุ่มลี้ดตั้งเดิมที่ถูกกวาดต้อนมา กระทั่งขยายความมั่นคงทางพื้นที่ทำกินอย่างมั่นคง

ตามสนธิสัญญาระหว่างเจ้าอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศส พ.ศ. 2439 ได้แบ่งแยกภาคใต้สุดของเมืองลี้ด คือ เมืองเชียงแขง ซึ่งมีเมืองสิงห์เป็นเมืองหลวงทางตะวันออกของแม่น้ำโขง บริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศลาวปัจจุบัน และส่วนหนึ่งอยู่ในอาณาเขตของประเทศพม่า ไทลื้อที่อาศัยในเขตแดนสยามเหล่านี้มีความสัมพันธ์ในรูปแบบของการส่งบรรณาการให้แก่เจ้าหลวงเมืองน่าน กระทั่งหัวเมืองประเทศราชล้านนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม (สมพร วารินาโด, 2537: 5)

นอกจากนี้ในงานของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เรื่อง 30 ชาติในเชียงราย ได้กล่าวถึงสาเหตุที่หลากหลายของการอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยของชาติพันธุ์ไทลื้อพบว่านอกเหนือจากการถูกกวาดต้อนแล้ว ยังมีการอพยพโยกย้ายหนีความทุกข์ยาก การมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกทำมาหากิน ถูกรบกวานจากโจรสลันสะดม ได้รับการข่มเหงจากกลุ่มอื่น นอกจากนี้ยังมีการหนีภัยทางการเมืองจากจีนแดงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อีกด้วย (ไสว เชื้อสะอาด, 2538: 22)

## วิกฤตการณ์: สาเหตุ และความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญสำหรับชาติพันธุ์ไทลื้อ

### 1) วิกฤตการณ์เผชิญระบอบอาณานิคมของฝรั่งเศส

ดินแดนไทลื้อถูกแบ่งออกไปขึ้นกับรัฐต่าง ๆ ตามการปักปันเขตแดนแบบตะวันตกกระจายอยู่ 4 ประเทศ ตามสนธิสัญญาระหว่างเจ้าอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศส พ.ศ. 2439 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศสยามเผชิญกับการคุกคามของการล่าอาณานิคมจากประเทศตะวันตก เมืองประเทศราชหลายเมืองตกเป็นเมืองขึ้นของตะวันตก เช่น ดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ได้แก่ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ ให้กับฝรั่งเศสอันเป็นผลจากสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2436 ต่อมาปี พ.ศ. 2447 เจ้าหลวงสุริยพงษ์ผริตเดช ได้รับการสถาปนาให้เป็นเจ้าหลวงเมืองน่านได้เพียงหนึ่งปีเสียอธิปไตยแขวงไชยบุรีให้แก่ฝรั่งเศส ซึ่งดินแดนส่วนนี้มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนเมืองน่านและไทลื้อที่ถูกกวาดต้อนอพยพเป็นส่วนหนึ่งภายใต้อำนาจการปกครอง

ของเมืองน่านตั้งแต่ยุครัฐจารีต กระทั่งต้องมาเสียกรรมสิทธิ์ในดินแดนส่วนนี้ให้แก่อาณาจักรฝรั่งเศสไป ไทลื้อบางกลุ่มจากไชยบุรีจึงอพยพย้ายมาในอาณาเขตประเทศไทย แต่ส่วนใหญ่ยังคงอาศัยอยู่ ณ บริเวณแขวงไชยบุรีเช่นเดิม และยังคงติดต่อกันระหว่างสายเครือญาติไทลื้ออยู่อย่างต่อเนื่อง

ผลของการเสียอธิปไตยแขวงไชยบุรีให้แก่ฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2447 ทำให้ประชากรไทลื้อและกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเคยอยู่ภายใต้อำนาจของเมืองน่าน อพยพเข้ามาในอาณาเขตของประเทศไทยอยู่เรื่อยมา ไม่ใช่เพียงช่วงเวลานี้เท่านั้น แต่ย้อนกลับไปได้ประมาณ 10 ปี เนื่องจากฝรั่งเศสได้แผ่อิทธิพลมาในลาว แล้วผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอินโดจีน ใน พ.ศ. 2436 ซึ่งการประกาศอำนาจอ้างอิงนั้นสร้างความสั่นคลอนแก่คนพื้นเมืองรวมถึงไทลื้อด้วย ส่งผลให้บางส่วนตัดสินใจย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศไทยทางฝั่งจังหวัดน่าน และพะเยา นอกจากนี้กลุ่มคนที่เข้ามาช่วงเสียดินแดนไชยบุรีมีโอกาที่จะได้รับสถานะพลเมืองไทยในอนาคต ซึ่งจะแตกต่างจาก “กลุ่มลื้อใหม่” ที่ย้ายเข้ามาภายหลัง เพราะรัฐไทยเริ่มมีการสำมะโนประชากรหลังจากเสียดินแดนไชยบุรีในปีถัดไปคือปี พ.ศ. 2448 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป.) หมายความว่าต่อมาเมื่อมีผู้อพยพชาวกลุ่มไทลื้อจากฝั่งลาวเข้ามาเรื่อย ๆ ส่งผลให้ส่วนหนึ่งตกสำรวจ แต่ก็ยังไม่เป็นปัญหาร้ายแรง เพราะในที่สุดจะถูกกลืนให้กลายเป็นพลเมืองไทยตามกฎหมายและการแต่งงานเปลี่ยนสัญชาติให้เป็นสัญชาติไทย

## 2) วิฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศลาว

ภายหลังสงครามโลกสิ้นสุดลง (พ.ศ. 2488) หลังจากนั้นตกอยู่ในภาวะของสงครามเย็น ซึ่งเป็นการแก่งแย่งกันเป็นเจ้าของอุดมการณ์ที่ยิ่งใหญ่ของโลก ซึ่งแบ่งอุดมการณ์เป็น 2 ประเภท ได้แก่ อุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยและอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ช่วงหลังสงครามโลกทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการย้ายถิ่นฐานอย่างฉับพลันของไทลื้อในลาว เข้ามาพร้อมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นด้วย เช่น ม้ง และขมุ ปัญหาใหญ่ของไทลื้อในประเทศไทยเริ่มเกิดขึ้นจากห้วงเวลาของสงครามเย็น ซึ่งถือเป็นปัจจัยผลักดันให้ไทลื้อเข้ามาลี้ภัยทางการเมืองในประเทศไทยมากขึ้น และได้กระจายตัวในบริเวณอำเภอภูคา

อำเภอท่าวังผา อำเภอปัว จังหวัดน่าน และอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผู้เขียนบทความ มีทรรศนะว่าเป็นการกระจายตัวเข้าหากลุ่มเครือญาติเดิม

แรงผลักดันที่เอื้อต่อชัยชนะของลาวในการเปลี่ยนอุดมการณ์ทางการเมือง คงหนีไม่พ้นอิทธิพลจากจีนคอมมิวนิสต์ เดิมทีจีนเคยมีระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยช่วงสั้น ๆ หลังจากนั้นเหมาเจ๋อตุงได้สถาปนาอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ในประเทศจีนแทนและสัมฤทธิ์ผลอย่างมาก ส่งผลให้จีนเป็นชาติคอมมิวนิสต์ หรือ “จีนแดง” ใน พ.ศ. 2492 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังมีชาวไทลื้ออพยพเข้ามาเพิ่มเติม เนื่องจากหนีภัยจีนคอมมิวนิสต์จำนวนหลักร้อย (สมใจ แซ่ไฉ่, 2541: 7) เดินทางผ่าน เข้ามาจากฝั่งประเทศลาวจากไชยบุรี เนื่องจากการเดินทางที่สะดวกและไม่ต้องข้าม แม่น้ำใหญ่ หรือแม่น้ำโขง

ในขณะเดียวกันประเทศลาวหลังจากประกาศอิสรภาพจากฝรั่งเศส ได้กลายเป็น ส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ฝ่ายซ้าย ซึ่งสืบทอดเจตนารมณ์มาจากขบวนการคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่เมื่อยังอยู่ภายใต้จักรวรรดิอินโดจีนตอนปลาย ภายใต้การขึ้นของพรรคคอมมิวนิสต์ อินโดจีนของโฮจิมินห์ ดำเนินการปลุกระดมประชาชนให้มีใจรักชาติ ใน พ.ศ. 2488 โดยอาศัยโอกาสสิ้นสุดช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชาชนเวียดนามพร้อมใจกันลุกฮือขึ้น ทั่วประเทศในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 นอกจากนี้ประชาชนลาวภายใต้การนำของ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนก็ได้ดำเนินการลุกฮือขึ้นยึดอำนาจการปกครองในทั่วประเทศ โดยได้รับชัยชนะ ประกาศความเป็นเอกราชของชาติเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของ ชาติลาวเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2488 ภายใต้การเคลื่อนไหวต่อสู้กับฝรั่งเศสอย่าง ต่อเนื่องด้วยการชงสมกำลังพลโจมตีแบบกองโจร

ในระยะเวลาของสงครามเย็น (พ.ศ. 2488-2534) เป็นช่วงที่สมาชิกในอินโดจีน เดิมที่เคยอยู่ภายใต้กำกับฝรั่งเศส ได้เริ่มต่อสู้จากการก่อตั้งกลุ่มคอมมิวนิสต์แห่งอินโดจีน ที่ได้กล่าวไปข้างต้น ทั้งเหตุการณ์ที่จีนเปลี่ยนระบอบการปกครองก็ยังมีส่วนเร่งเร้าให้ลาว ทำการปฏิวัติการปกครอง เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อันมีระบบ การปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เมื่อ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 รัฐบาลมโนโยบาย แบบสังคมนิยม คือ ต้องการให้ทุกคนเท่าเทียมกัน

ความพยายามในการเข้ามาแทรกแซงการเมืองลาวจากโลกเสรีของอเมริกา ซึ่งพยายามจะล้มล้างแนวคิดฝ่ายซ้าย โดยการใช้ชนพื้นเมืองของประเทศนั้น (ลาว) ต่อสู้ระหว่างกันเอง หน่วยสืบราชการลับกลางแห่งสหรัฐอเมริกาที่ต้องการจะรบกวนปฏิบัติการในลาวโดยไม่ใช้กำลังทหาร ตอบโต้เวียดนามเหนือด้วยการฝึกกองโจรที่ประกอบด้วยชาวเขานบดอยลาวประมาณ 30,000 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวม้ง ชาวเมี่ยนกับชาวเผ่าขมุอีกบางส่วน เป็นฐานกำลังในการต่อสู้กับรัฐบาลลาวฝ่ายซ้าย ในช่วงนี้เกิดการแทรกแซงไม่เพียงเฉพาะทางการทหาร แต่ยังหมายรวมถึงระบบการสื่อสารมวลชน นั่นคือการตอบโต้และให้ข้อมูลข่าวสารผ่านทางวิทยุ ด้านสหรัฐอเมริกาได้ก่อตั้งสถานีวิทยุเสียงจากอเมริกาขึ้น (Voice of America) ส่วนด้านของจีนที่เป็นผู้นำอุดมการณ์ฝ่ายซ้ายได้ก่อตั้งสถานีวิทยุตอบโต้เช่นกันคือสถานีวิทยุเสียงจากปักกิ่ง (Peking Radio) โดยมีจุดประสงค์ในการโน้มน้าว โฆษณาชวนเชื่อ กระจายข่าวให้แก่ประเทศสมาชิกในเครืออินโดจีนเดิม

ภายหลังอุดมการณ์สังคมนิยมมีชัยชนะในประเทศลาว ส่งผลให้กองกำลังคนพื้นเมืองที่สนับสนุนโลกเสรีจำต้องขอลี้ภัยเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยเป็นพันธมิตรของโลกเสรีซึ่งให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาอยู่เนือง ๆ ราว พ.ศ. 2510-2520 ทั้งกองทัพคนพื้นเมืองอันประกอบด้วยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้อพยพลี้ภัยมายังดินแดนที่อยู่ใกล้ที่สุด คือ บริเวณตอนเหนือของลาว แล้วเดินทางพรมแดนจากแขวงไซบุรีเข้ามายังจังหวัดน่าน เชียงราย และพะเยา

ผลจากการไล่ล่าและผลักดันจากกองกำลังสังคมนิยมของลาวและกองทัพพันธมิตรเวียดนามเหนือที่เข้ามาช่วยขับไล่ฐานกำลังโลกเสรี จากการถอยร่นได้มีการรुकู้เข้ามายังถิ่นอาศัยของประชาชน ทั้งกองกำลังของลาวและเวียดนามมีอาวุธครบมือ สร้างความแตกตื่นให้กับผู้คนที่อยู่อาศัยในบริเวณแขวงไซบุรี ชาติพันธุ์ไทลื้อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการทำสงครามภายในเพื่อผลักดันฐานกำลังโลกเสรีในครั้งนี้ด้วย จึงมีบางส่วนได้ย้ายเข้ามาขอลี้ภัยทางการเมืองด้วย และบางส่วนถูกจัดจำแนกเป็นผู้อพยพเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย เนื่องด้วยเหตุผลจากการจำแนกและระบุตัวตนของ

พลเมืองในบังคับประเทศไทยโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งถูกส่งไปยังชายแดนเพื่อขึ้นทะเบียน  
ผู้อพยพเข้าเมือง ฉะนั้นในภายหลังจึงได้กลายเป็นพลเมืองไทยตามกฎหมาย

### รัฐชาติกับการระบุสถานะความเป็นไทยและการสร้างความเป็นอื่นแก่กลุ่ม ชาติพันธุ์ “ไทลื้อ”

ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่าประเทศไทยเริ่มดำเนินการนับจำนวน  
ประชากรเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2448 ครอบคลุมพื้นที่ 12 มณฑล  
จาก 17 มณฑลในสังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยสำรวจจำแนกเรียกว่า “บัญชีพลเมือง”  
ระบุเพศชายและหญิง อายุ และชาติพันธุ์ ต่อมาได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ  
ประชากรของประเทศในรูปแบบของการทำสำมะโนประชากรโดยกระทรวงมหาดไทย  
ครั้งแรกใน พ.ศ. 2452 และปฏิบัติอีกหลายครั้ง เช่น พ.ศ. 2462, 2472, 2480 และ  
2490 (ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดวันสำมะโนประชากร พุทธศักราช  
2503, 2503: 22) หลังจากนั้นเว้นการสำรวจข้อมูลถึง 12 ปี สำนักงานสถิติแห่งชาติจึงได้  
รับผิดชอบและดำเนินการจัดทำสำมะโนประชากร ครั้งแรกวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2503  
(ประกาศสำนักงานสถิติกลาง เรื่อง คำเรียกร้องของผู้อำนวยการสถิติ ในการจัดทำ  
สำมะโนประชากร พ.ศ. 2503, 2503: 571-572) ต่อมาดำเนินการทุก 10 ปี เช่น พ.ศ. 2513,  
2523, 2533, 2543 และนับตั้งแต่ พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา สำนักงานสถิติแห่งชาติได้มีการ  
จัดทำสำมะโนเคหะไปพร้อมกับการทำสำมะโนประชากรอีกด้วย และใน พ.ศ. 2553  
จะเป็นการทำสำมะโนเคหะครั้งที่ 5 และเป็นการทำสำมะโนประชากรครั้งที่ 11 ซึ่งเป็น  
วาระครบรอบ 100 ปี สำมะโนประชากรประเทศไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ช่วงที่มีการสำมะโนประชากรช่วงแรกในประเทศ ยังมีการใช้คำแบ่งแยกพลเมืองที่อาศัยในภาคเหนือว่าเป็นพวก “ลาว”<sup>2</sup> แต่ในครั้งต่อมาไม่ปรากฏชื่อเหล่านี้ และการทำสำมะโนครั้งหลังได้เปลี่ยนไปใช้คำเรียกว่า “ไทย” แทน ดังความตอนหนึ่งของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงกลุ่มคนที่เรียกว่าเป็น “ลาว” นั้นแท้จริงก็เป็นไทย ต่อมาช่วงสมัยที่ยกเลิกระบบบรรณาการรวมอำนาจศูนย์การปกครอง จึงเริ่มเรียกคนที่อาศัยอยู่ภาคเหนือว่าเป็น “ชาวเหนือ” เพราะพูดภาษาไทยเหมือนกัน ซึ่งเกิดขึ้นจากการนิยามว่าเป็น “คนไทย” ผ่านภาษาและศาสนาพุทธ (สมพร วาร์นาโต, 2537: 5)

เมื่อพิจารณาถึงหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์เกี่ยวกับรัฐสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวเขตแดน คนในบังคับหรือพลเมืองของประเทศ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานแบบจารีต ซึ่งไม่สามารถกระทำได้อย่างสะดวกเนื่องจากมีเรื่องกฎระเบียบ ข้อบังคับ เข้ามาเป็นเกราะกำบังแยกเขตแดนออกจากกัน โดยเฉพาะได้แยกไทลื้อออกตามเขตแดนรัฐ ซึ่งถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับประชากรพื้นเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้สภาพภูมิประเทศที่ใกล้เคียงสะดวกต่อการลี้ภัย จึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงหาความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต โดยเฉพาะเส้นทางอพยพบริเวณตอนเหนือของประเทศลาว<sup>3</sup> สามารถเดินทางผ่านพรมแดนจากแขวงไชยบุรี

<sup>2</sup> “ลาว” คือ คำเรียกขานประชากรหลักที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมไท-ลาว อาศัยอยู่ตอนเหนือที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรืออาศัยอยู่เหนือต้นแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นไป โดยเฉพาะประชากรในภาคเหนือ หรือมณฑลพายัพ (ล้านนา) ที่สืบทอดวัฒนธรรมล้านนาเดิม นอกจากนี้ยังจะพบเอกสารและหลักฐานหลายยุคสมัยที่ชาวสยามเรียกว่าเป็น “พวกลาว” ผู้เขียนบทความจึงขอสาธกไว้เบื้องต้น เช่น นางลาวทอง ในบทขับเสภาขุนช้างขุนแผน, การถวายบรรณาการของเจ้านายท้าวพระยาลาว ในราชกิจจานุเบกษา, ชื่อเรียกคณะทำงานของมิชชันนารีอเมริกันว่า “คณะมิชชันลาว” นอกจากนี้ ผู้เขียนบทความยังพบการเรียกขานตนเองของคนที่พื้นเมือง เช่น ไบบอกของศรีโหม้ เรียกภูมิลำเนาของตน (เชียงใหม่) ว่า “เมืองลาว” ฯลฯ (ศึกษาเพิ่มเติม: ชัยวัฒน์ ปะสุนะ, 2563)

<sup>3</sup> “ลาว” ที่จะกล่าวถึงในบทความนี้ ส่วนใหญ่หมายถึง ประเทศลาว ซึ่งมีแม่น้ำโขงเป็นแนวอาณาเขตรัฐชาติทางธรรมชาติ ในบทความนี้ใช้คำว่า “ไทลื้อกลุ่มใหม่” จึงมุ่งสื่อความถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

เข้ามายังน่าน เชียงราย และพะเยา เป็นผลจากการไล่ล่าและผลักดันจากกองกำลังสังคมนิยมของลาว

ผู้เขียนบทความตั้งข้อสังเกตว่าการทำสำมะโนประชากรในช่วง พ.ศ. 2448 เกิดขึ้นหลังจากเสียดินแดนไชยบุรีได้เพียงปีเศษ รัฐไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ตื่นตัวทั้งการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยและเกิดการสำมะโนประชากร ซึ่งได้ให้ความสำคัญทุกส่วนภายในราชอาณาจักรมากขึ้นโดยเฉพาะการทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ กระทั่งถัดมาอีก 7 ปี ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 6 มีการระบุสัญชาติของชนภายในราชอาณาจักรสยาม ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 (พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2456, 2456: 279) เป็นหลักฐานที่สะท้อนการกำหนดลักษณะของพลเมือง ให้เป็นประชากรของรัฐอย่างเต็มรูปแบบ นั้นหมายความว่าหลังจากพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับนี้ เป็นข้อบ่งชี้ว่าผู้ที่อาศัยในดินแดนอื่นนอกพระราชอำนาจ คือ คนใต้บังคับของชาติอื่น กระทั่งถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผลทำให้ไทลื้อที่ได้อพยพเข้ามาในสายตาของรัฐไทย จึงจำแนกตามมุมมองว่าคนกลุ่มนี้ไม่ใช่พลเมืองไทย โดยระบุสถานะให้พวกเขาเหล่านี้เป็นเพียงผู้เข้ามาลี้ภัยทางการเมืองหรือเป็นผู้เข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย

การรับรู้จากมุมมองของรัฐไม่ได้อยู่ในวิถีความเข้าใจระดับท้องถิ่นของชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งได้ติดต่อกันอยู่อาศัยเกื้อกูลกันเป็นปกติ โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงเรื่องอำนาจเขตแดนความเป็นคนไทย (ไทลื้อในบังคับไทย) หรือความเป็นคนลาว (ไทลื้อในบังคับลาว) อีกทั้งไทลื้อสองกลุ่มรับรู้ได้เพียงเป็นกลุ่มเดียวกันที่มีสายเครือญาติเดียวกัน ตั้งแต่ช่วงการกวาดต้อนกลุ่มไทลื้อลงมากระจายอยู่ตามลาวตอนบนและบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ไทลื้อที่เคลื่อนลงมาทั้งหนีการคุกคาม รวมไปถึงกลุ่มที่มาโดยสมัครใจ ทั้งจากหนีภัยแล้งและต้องการแสวงหาที่ทำกินใหม่ นอกจากนี้พบว่ามีความสนใจสำคัญ คือ เรื่องของสายเครือญาติล้วนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจโยกย้ายถิ่นอย่างมาก ดังที่สมเจตน์ วิมลเกษม (2535: 4) ตั้งข้อสังเกตว่าก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ล้นสุดลง ประชากรไทลื้อที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งบ้านเรือนเหล่านั้น มีการอพยพย้ายถิ่นฐานตามเครือญาติและติดต่อกันเป็นเรื่องปกติ

ผู้เขียนบทความขอยกตัวอย่างที่แสดงความขัดแย้งสถานะความเป็นอื่นทางกฎหมายแต่กลับเป็นที่ยอมรับในระดับสังคม ผ่านรูปแบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้น จากงานวิจัยของโครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2551: 57) ระบุว่าความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษมีความสำคัญและมีความหมายสำหรับชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างเครือญาติที่อยู่ห่างไกล ทำให้รู้สึกถึงความเป็นพวกพ้อง เช่น การตั้งชื่อถิ่นฐานใหม่เชื่อมโยงไปกับสถานที่เดิมจากการย้ายถิ่นฐานที่สิบสองปันนา นั้นหมายความว่าไม่ว่าจะอยู่สถานที่แห่งใดทำให้ชาติพันธุ์ไทลื้อจดจำกันได้อยู่เสมอถึงถิ่นฐานเดิมของพวกเขา จะเห็นได้ว่าความเข้มข้นในสายเครือญาติไทลื้อยังคงมีความเหนียวแน่นมากกว่าสิ่งอื่นใด ถึงแม้ว่าแยกกันอยู่อย่างกระจัดกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ และจุดเปลี่ยนสำคัญ คือ เจื่อนไซจากสงครามอันเป็นปัจจัยเร่งสำคัญในการผลักดันชาติพันธุ์ไทลื้อให้อพยพลงมา อนึ่งผู้เขียนบทความได้หยิบยกประเด็นความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เพื่อชี้ให้เห็นการติดต่อระหว่างไทลื้อผ่านสำนักพวกพ้อง เป็นสิ่งที่เชื่อมพื้นที่ทางสังคมระหว่างไทลื้ออพยพ (กลุ่มลื้อใหม่) กับชาติพันธุ์ไทลื้อในประเทศไทย (กลุ่มลื้อเดิม) ซึ่งมีสถานะพลเมืองไทยแล้ว ผ่านสำนักความเป็นพวกพ้องที่สะท้อนผ่านการยอมรับ และเกื้อหนุนให้เกิดการช่วยเหลือแก่กลุ่มลื้อใหม่ที่อพยพมาสู่ประเทศไทย

ดังนั้นชาติพันธุ์ไทลื้อได้ให้การยอมรับระหว่างกันไม่มีการแสดงถึงความเป็นอื่นในทางสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในช่วงเวลาใดก็ยังเป็นไทลื้อกลุ่มเดียวกัน เนื่องด้วยมุมมองในระดับสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อให้ไทลื้อสามารถมีจุดยืนในภาพความทรงจำต่อสังคมไทยได้อย่างเท่าเทียมกับชาติพันธุ์อื่น ผ่านการหลอมรวมจากสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยอมรับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ แต่ทว่ากลับแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับมุมมองของรัฐที่ได้จำแนกไทลื้อที่เข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือช่วงสงครามเย็นว่าเป็นพลเมืองสัญชาติลาว ดังนั้นรัฐไทยจึงดำเนินนโยบายแก่ไทลื้อกลุ่มใหม่นี้ ตามลักษณะการเข้าเมืองของต่างด้าว หรือตามสถานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง นอกจากนี้สถานการณ์ปัจจุบันยังคงพบความพยายามของรัฐไทยที่จะกลืนชาติพันธุ์ไทลื้อ ให้เป็นพลเมืองไทยตามหลักกีดกันโดยเร็วตามนโยบายของรัฐ

## กฎหมายของรัฐไทย: นโยบายและข้อบังคับ

รัฐไทยเริ่มดำเนินนโยบายในการสำรวจพลเมืองไทย ดั่งข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติยึดจากการประมวลผลสำมะโนครั้งแรกของไทยใน พ.ศ. 2495 ณ พระที่นั่งนคราณูสมโสมสร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป.) และงานศึกษาของกฤตยา อาชวนิจกุล กล่าวว่าใน พ.ศ. 2526 นโยบายของรัฐไทยได้ดำเนินโครงการจัดทำเลขประจำตัวประชาชนเป็นเลข 13 หลัก สำหรับคนไทยทุกคนและบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย โดยคัดลอกจากทะเบียนราษฎรฉบับ พ.ศ. 2515 และเพิ่มเลขประจำตัว 13 หลัก ด้วยการออกบัตรประจำตัวให้กับคนไร้สัญชาติที่มีอายุ 12 ปีขึ้นไป เป็นบัตรหลากหลายสีพร้อมให้เลข 13 หลัก โดยเลขหลักแรกขึ้นต้นด้วยเลข “6” และบุตรหลานที่เกิดในประเทศไทยจะได้รับเลข 13 หลักขึ้นด้วยเลข “7” ดำเนินการครั้งแรกแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2531 ขณะเดียวกันทางกระทรวงมหาดไทยได้จัดระเบียบของชนกลุ่มน้อย โดยให้กรมการปกครองออกบัตรสีต่าง ๆ เพื่อจำแนกประชากรกลุ่มนี้เป็น 19 กลุ่ม 19 บัตรสี แต่ละกลุ่มจะได้รับสถานะบุคคลแตกต่างกันไป และได้สิทธิทำงานและเดินทางออกนอกพื้นที่อาศัยต่างกันไป (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554: 109)

กฎหมายการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจัดทำทะเบียนประวัติ และการจัดทำบัตรประจำตัวคนไม่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยสัญชาติ จึงเป็นที่มาของการออกระเบียบ ข้อกำหนดเกี่ยวกับบัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย พ.ศ. 2547 ให้นิยามว่าหมายถึง คนต่างด้าวซึ่งได้รับอนุญาตให้อยู่ในประเทศเป็นกรณีพิเศษ ตามอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยการอนุมัติของคณะรัฐมนตรีตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง รัฐไทยรับรองไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554: 108)

- 1) กลุ่มคนที่เคยมีรัฐ แต่อพยพเข้ามาอยู่ประเทศไทย โดยส่วนใหญ่จากสาเหตุลี้ภัยสงคราม ซึ่งชาติพันธุ์ไทยลี้จากแขวงไซบุรีจัดรวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย
- 2) กลุ่มคนที่ไม่ได้สังกัดรัฐ คือ ชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคมานานแล้ว ก่อนการเกิดของรัฐชาติ

3) กลุ่มคนที่บรรพบุรุษเคยมีสัญชาติไทยมาก่อน

ผู้เขียนบทความตั้งข้อสังเกตว่ารัฐไทยจัดจำแนกกลุ่มไทลื้อ รุ่นบิดามารดาให้ใบสำคัญถิ่นที่อยู่โดยมอบเป็นบัตรสีส้ม ส่วนรุ่นลูกและหลานที่เกิดในประเทศไทยให้สัญชาติไทยกระจายอยู่ตาม 3 จังหวัด

การกำหนดสถานะพลเมืองมีหลักพื้นฐานว่า ผู้ที่จะได้รับการพิจารณาให้สถานะบุคคลต้องมีความประพฤติดี ประกอบอาชีพสุจริต และไม่มีพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อความมั่นคง โดยใช้เป็นแนวทางการให้สถานะก่อน หากภายหลังพบว่ามีความผิดเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติตามกฎหมายกรมปกครองจะถอนสถานะ ซึ่งได้กำหนดแยกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554: 119-120)

1) บุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ดำเนินการแปลงสัญชาติเป็นไทยให้แก่บุคคลที่มีเชื้อสายไทยที่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียน

2) เด็กและบุคคลที่เรียนอยู่ในสถานศึกษาของประเทศไทย แต่ยังไม่มีสถานะที่ถูกต้องตามกฎหมาย

3) บุคคลที่ไร้รากเหง้า ให้บุคคลที่ขาดบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้งตั้งแต่วัยเยาว์ได้รับสัญชาติไทย เมื่อมีชื่ออยู่ในระบบทะเบียน 10 ปีขึ้นไป

4) บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศ

5) แรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชาที่ประเทศต้นทางไม่ยอมรับ

6) คนต่างด้าวอื่นๆ ที่ไม่สามารถเดินทางกลับประเทศต้นทาง ให้สิทธิการอาศัยอยู่ชั่วคราวแก่กลุ่มคนต่างด้าวทั้งในส่วนที่ได้รับการจดทะเบียนไว้แล้ว และที่จะมีการสำรวจจดทะเบียนเพิ่มเติม

ชาติพันธุ์ไทลื้อได้รับการระบุสถานะผ่านเลขหมาย 13 หลักจากรัฐแบ่งเลขหลักแรกที่ระบุบนบัตรประจำตัว จำแนกได้เป็น 5 หมายเลข ดังนี้ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554: 116)

“6” คือ ผู้ที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และผู้ที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแต่อยู่ในลักษณะชั่วคราว กล่าวคือ คนที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยแต่ยังไม่ได้สัญชาติไทยเพราะทางการยังไม่รับรองทางกฎหมาย

“7” คือ บุคคลของบุคคลประเภทที่ 6 ซึ่งเกิดในประเทศไทย คนกลุ่มนี้ในทะเบียนประวัติจะมีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยเลข

“8” คือ คนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย คือผู้ที่ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวหรือคนที่ได้รับการแปลงสัญชาติเป็นสัญชาติไทย

“0” คือ บุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร ไม่มีสัญชาติและยังไม่ได้รับการให้สัญชาติไทย ได้รับการผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ชั่วคราว อนึ่งบุคคลประเภทที่ 6, 7 และ 8 จะมีเพียงทะเบียนประวัติเล่มสีเหลืองเท่านั้น

“00” คือ แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน 3 ประเทศที่ได้ขึ้นทะเบียนรับเลขประจำตัว 13 หลักขึ้นต้นเลข

ผลจากการระบุดัตตนให้มีสถานะเป็นพลเมืองไทยที่ต้องถือสัญชาติไทย ได้สร้างพื้นที่ความแตกต่างมิติด้านกฎหมายขึ้น ทำให้ชาติพันธุ์ไทลื้อกลุ่มที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนไม่ต้องการให้ใครเรียกตนเองว่าเป็นไทลื้อ เพราะเสี่ยงต่อการถูกจับจ้องและติดตามจากเจ้าหน้าที่รัฐ แม้จะได้รับผลจากการระบุดัตตนล่าช้าหรือบางส่วนยังไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร แต่ทว่ากลับยังคงมีพื้นที่ที่ให้การยอมรับจากมิติของสังคม ด้งานศึกษาของทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล และแพทรีเซีย ซีสมแมน แน่นหนา (2537: 3) เสนอผลดีในเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทลื้อที่อาศัยในประเทศไทย คือ ลักษณะวิถีชีวิตรูปลักษณ์ที่คล้ายคลึงกับผู้ถือสัญชาติไทย จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตอย่างเปิดเผยของชาวไทลื้อ

งานศึกษาของกฤตยา อาชวนิจกุล แสดงรายละเอียดข้อมูลการเดินทางและใช้ชีวิตของกลุ่มคนเหล่านี้ว่า รัฐไทยมีการห้ามเดินทางออกนอกพื้นที่ควบคุม ทำให้คนไร้รัฐมีข้อจำกัดในการเดินทางออกนอกพื้นที่ควบคุม ซึ่งหมายถึงเขตอำเภอ หรือจังหวัดที่อยู่หมายความว่าพวกเขาไม่สามารถมีอิสระในการเดินทาง หากต้องการเดินทางออกนอกพื้นที่ด้วยเหตุผลความจำเป็นจะต้องยื่นขออนุญาตต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งก็ใช้เวลาค่อนข้างนานกว่าจะรู้ว่าได้รับอนุญาตหรือไม่อย่างไร ในทางปฏิบัติมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ถึง 3 หน่วยงาน คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน หรือกรณีเด็กกระทรวงศึกษาธิการจะรับผิดชอบ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งแต่ละหน่วยงาน

ล้นตีความตามดุลพินิจของตนเอง จึงกลายเป็นช่องทางที่เจ้าหน้าที่รัฐแสวงหาผลประโยชน์จากการเรียกร้องเงินจากคนไร้รัฐเหล่านี้ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีความจำเป็นต้องเดินทาง (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554: 118) ซึ่งเป็นผลเสียและกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาติพันธุ์ไทยลื้อมากขึ้น เนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไปในช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา การติดต่อกับผู้คนภายนอกเป็นสิ่งจำเป็นมากและจะเป็นผลเสียหากขาดอิสระในการเดินทาง ซ้ำยังเป็นการเพิ่มข้อเสียเปรียบสถานภาพทางสังคมให้กลายเป็น “คนอื่น” ที่แตกต่างจากคนไทยภาคเหนือ

กระทั่งทศวรรษ 2550 ท่าทีของประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนไปให้ทันสมัย และตรงต่อความต้องการของหลายกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น ทั้งในด้านกฎหมายก็ได้เปิดโอกาสและทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น จากการเรียกร้องเพื่อแสดงสิทธิพลเมืองและความต้องการสัญชาติไทยในช่วงทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา ทำให้ภาครัฐหันกลับมาทบทวนข้อเรียกร้องและออกเป็นกฎหมายเชิงลายลักษณ์ให้แก่ชาติพันธุ์ หนึ่งในนั้นมีการระบุถึงชาติพันธุ์ไทยลื้อไว้ด้วย ดังหลักฐานที่นำเสนอต่อไปนี้

1) ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การสั่งให้บุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวได้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไปและการให้สัญชาติไทยเป็นการเฉพาะราย (2555: 51) ระบุไว้ว่า บุตรของบุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยและอาศัยอยู่ยาวนานที่ได้มีเชื้อสายไทยและเกิดในประเทศไทยครอบคลุมน้อยเป้าหมายเฉพาะชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติรับรองสถานะให้อาศัยอยู่ถาวรในประเทศไทยไว้แล้ว รวม 14 กลุ่ม หนึ่งในนั้นประกอบด้วยกลุ่มไทยลื้อ ทั้งนี้สงวนสิทธิ์เฉพาะผู้ที่ได้รับการสำรวจเพื่อจัดทำทะเบียนประวัติและมีเอกสารแสดงตนว่าเข้ามาถึงวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2538

2) พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2555 (2555: 1) ให้เพิ่มบทนิยามคำว่า “คนไทยพลัดถิ่น” ระหว่างบทนิยามคำว่า “คนต่างด้าว” และบทนิยามคำว่า “คณะกรรมการ” ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 “คนไทยพลัดถิ่น” หมายความว่า ผู้ซึ่งมีเชื้อสายไทยที่ต้องกลายเป็นคนในบังคับของประเทศอื่น โดยเหตุอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอาณาเขตของราชอาณาจักรไทยในอดีต ซึ่งปัจจุบันผู้นั้นมิได้

ถือสัญชาติของประเทศอื่น และได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยเป็นระยะเวลาหนึ่งและมีวิถีชีวิตเป็นคนไทย โดยได้รับการสำรวจทำทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะรัฐมนตรีกำหนด หรือเป็นผู้ซึ่งมีลักษณะอื่นทำนองเดียวกันตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3) ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การสั่งให้บุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวได้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไปและการให้สัญชาติไทยเป็นการเฉพาะราย ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2555 กำหนดเงื่อนไขการได้สัญชาติ 7 ข้อ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

**ตารางที่ 1** เงื่อนไขการขอสัญชาติไทยตามประกาศกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2555

ข้อ	รายละเอียดเงื่อนไขการได้รับสัญชาติไทย
1	ไม่ปรากฏหลักฐานการมีและใช้สัญชาติอื่น
2	เกิดและมีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่อง โดยต้องมีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร หรือมีเอกสารทางราชการที่แสดงว่าเกิดในราชอาณาจักรไทย
3	สามารถพูดและฟังภาษาไทยเข้าใจได้ ยกเว้นกรณีเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี
4	ต้องมีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย และเลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5	มีความประพฤติดี ไม่เคยได้รับโทษคดีอาญา เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือลหุโทษ กรณีได้รับโทษในคดีอาญาต้องพ้นโทษมาแล้วอย่างน้อยห้าปีนับถึงวันที่ยื่นคำร้อง
6	ประกอบอาชีพสุจริต ยกเว้นพระภิกษุ สามเณร และนักบวชในศาสนาอื่น ๆ ซึ่งต้องปฏิบัติกิจไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือผู้ยื่นคำร้องที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ และไม่ได้ประกอบอาชีพ
7	ไม่มีพฤติการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ

จะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐไทยจากที่มีการแบ่งแยกชาติพันธุ์ให้ถือตามมมมของสัญชาติ นโยบายเดิมเป็นการแบ่งแยกและสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

อันจะสู้เสี่ยงต่อความรุนแรงในสังคมไทย แต่ท่าทีของรัฐบาลในทศวรรษ 2550 เริ่มจริงจังต่อการจัดระเบียบขึ้นทะเบียนบุคคลที่ไม่สามารถกลับไปยังประเทศเดิมของตนได้ และดำเนินการมอบสถานะพลเมืองไทยแก่ผู้ที่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติ ขณะเดียวกันชาติพันธุ์ไทลื้อที่ยังรอรับการพิจารณาสัญชาติ พวกเขาเหล่านี้ก็ต้องออกมาแสดงบทบาททางสังคมเพื่อสร้างพื้นที่กระจายข่าวให้คนทั่วไปได้รับรู้และตระหนักถึงปัญหา โดยทำประโยชน์ต่อสังคม “แสดงความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นสิ่งที่จะสามารถบ่งชี้ถึงความพร้อมที่จะเป็นคนไทยตามเงื่อนไขการขอสัญชาติ เพื่อที่จะพอสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐไทยได้

ช่วงหลังทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐที่มีต่อไทลื้อและกลุ่มอื่น ๆ พยายามผนวกรวมคนเหล่านี้ให้กลายเป็นคนไทยและให้สัญชาติไทย เป็นการง่ายด้วยซ้ำต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งจากที่ผู้เขียนบทความได้กล่าวถึงพื้นฐานทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ไทลื้อ ค่อนข้างมีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือเป็นอย่างมาก ประกอบกับสถานการณ์ทางสังคมของไทลื้อในภาคเหนือจึงไม่ใช่อุปสรรคในการดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางคนละแวกชุมชนระหว่างชาติพันธุ์ไทลื้อและไทยวน หากแต่ความรู้สึกเป็นอุปสรรคจะเกิดก็ต่อเมื่อจำเป็นต้องติดต่อกับทางราชการหรือออกเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ ฉะนั้นภาพความทรงจำของภาคเหนือที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในระดับหนึ่ง เข้ามาบดบังความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ไทลื้อ หากมองในภาพเหมารวมขนาดใหญ่แทบจะไม่มีรู้สึกเลยว่าชาติพันธุ์ไทลื้อบางส่วนของประเทศยังคงมีสถานะกฎหมายเป็นคนต่างด้าว เพราะพวกเขาไม่ได้สร้างปัญหา หรือมีลักษณะบางประการผิดแผกไปจากคนไทยทางภาคเหนือ

## บทสรุป

การปรากฏตัวของกลุ่มไทลื้อในสังคมภาคเหนือตั้งแต่ยุคจารีตกระทั่งถึงปัจจุบัน ส่งผลต่อความสัมพันธ์มิติทางสังคมระหว่างไทลื้อกับไทยวน (คนไทยภาคเหนือ) ดำเนินไปอย่างราบรื่น การรับรู้ภาพของไทลื้อไม่ได้จัดอยู่เพียงลักษณะของพลเมืองชายขอบ เนื่องจากมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับคนไทยถิ่นเหนือ จากการศึกษาพบว่า

ปฏิสัมพันธ์ที่มาจากทางภาครัฐ (กฎหมาย) ไม่ได้ส่งผลต่อไทลื้อกลุ่มที่อยู่อาศัยมาก่อน สงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ทว่าสำหรับไทลื้อกลุ่มที่อพยพเข้ามาหลังจากนั้น กลับมีสถานะเป็นไทลื้อพลัดถิ่นจากลาวตามบทบัญญัติกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทย จากการที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยเนื่องจากหนีภัยสงครามและการรุกรานจากอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยจึงต้องมีนโยบายเพื่อจัดการกับกลุ่มไทลื้อกลุ่มใหม่นี้ แตกต่างออกไป

เนื่องจากทรศนะของรัฐไทยมองว่าไทลื้อกลุ่มใหม่นี้เป็นพลเมืองลาว (ถือสัญชาติลาว) ดังนั้นจำเป็นจะต้องตกอยู่ในสภาวะของผู้อพยพ หรือผู้ลี้ภัยที่รัฐไทยสามารถช่วยเหลือโดยให้อาศัยชั่วคราวเท่านั้น ความแตกต่างที่รัฐได้มุ่งแสดงการจำแนกประชากรผ่านสัญชาติเป็นไปตามข้อปฏิบัติทางกฎหมายแบบสากล การให้ความสำคัญกับสถานะพลเมืองผ่านการกำหนดเลขประจำตัวประชาชน หรือแม้แต่การถือครองกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายของรัฐ เป็นสิ่งผลักดันให้เกิดความแตกต่างทางสถานะพลเมืองของไทลื้อที่อพยพเข้ามาหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในขณะที่เดียวกันคนในท้องถิ่นในละแวกที่พักของไทลื้ออพยพเหล่านี้กลับไม่ได้มีความรู้สึกถึง “ความเป็นคนอื่น” หรือตัดสินใจให้ค่าว่ามีสถานะที่ดีกว่าแต่อย่างใด พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติ และค่อนข้างกลมกลืนอย่างแยกไม่ออกเชิงกายภาพว่าเป็นกลุ่มคนที่ยังไม่มีสัญชาติไทย โดยพบว่าประเด็นการตระหนักในการศึกษาถึงปัญหาสัญชาติของกลุ่มไทลื้อใหม่ที่เข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสิ่งที่ฟังไม่ได้ไม่ว่า

การต่อสู้ของไทลื้อที่ร่วมกันแสดงจุดยืนเรียกร้องต่ออำนาจของภาครัฐ เพื่อให้ได้สถานะพลเมืองไทย จากการทำกิจกรรมแสดงตัวตนและทำประโยชน์ต่อสังคม เนื่องจากความจำเป็นที่จะต้องมิสัญชาติไทยเพื่อสิทธิประโยชน์ในการเดินทางออกนอกพื้นที่โดยอิสระ และสิทธิของการรักษาพยาบาลเป็นหลัก อีกทั้งทำที่ของฝ่ายรัฐไทยก็ได้มีการดำเนินนโยบายเพื่อเอื้อให้เกิด “ความเป็นเนื้อเดียวกันของพลเมืองไทย” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยการออกประกาศทางการและเร่งสำรวจ เพื่อให้สัญชาติแก่ชาวไทลื้ออพยพรวมไปถึงชาติพันธุ์อื่นด้วย ซึ่งจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์พื้นฐานและเท่าที่เป็นไปได้ในทางกฎหมาย

กรณีข้อจำกัดของการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ไทลื้ออพยพเหล่านี้ ค่อนข้างที่จะมีการศึกษาไว้ในวงจำกัด อีกทั้งยังไม่แพร่หลายเท่าชาติพันธุ์อื่นๆ ข้อมูลที่ผู้เขียนบทความได้หยิบยกมาเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงการปรากฏตัวและความสัมพันธ์ของไทลื้อในภาคเหนือที่ต่อเนื่อง กระทั่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสาเหตุที่ไทลื้อกลุ่มใหม่ที่อพยพเข้ามาหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ได้เป็นพลเมืองชั้นสองและไม่มีปัญหาทางสังคมต่อคนไทยในภาคเหนือ ขณะเดียวกันทางภาครัฐเริ่มเข้าไปติดต่อกับกลุ่มไทลื้ออพยพมากขึ้นเพื่อดำเนินการให้และแปลงสัญชาติ เพื่อความสะดวกในการดำเนินชีวิตในประเทศไทย ในฐานะพลเมืองไทย ทั้งนี้ยังสอดรับประเด็นด้านการตระหนักถึงคุณค่าของเพื่อนมนุษย์เป็นไปตามปรัชญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยร่วมเป็นภาคีในระดับนานาชาติ กระทั่งปัจจุบันกระบวนการขอสัญชาติในกลุ่มไทลื้ออพยพยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการปรับตำแหน่งแห่งที่ของไทลื้ออพยพในฐานะรูปแบบแห่งความเป็นพลเมืองไทยอย่างภาคภูมิ ดังปรากฏได้จากช่องทางสื่อและข่าวสารที่แพร่กระจายไปตามสื่อสาธารณะ

## เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). **การจัดระบบคนไร้รัฐในบริบทประเทศไทย**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โครงการพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา. (2551). **ไทลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จารุวรรณ พรหมวัง. (2537). **การปรับตัวของวัฒนธรรมไทลื้อในเชียงใหม่**. ใน **วัฒนธรรมไทลื้อกับการปรับตัวในกระแสของการเปลี่ยนแปลง**. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยวัฒน์ ปะสุณะ. (2563). **พลวัตล้านนา: ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภาษาในมณฑลพายัพภายใต้อิทธิพลสยาม จากเอกสารมิชชันนารี ค.ศ. 1893-1926**. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 8(2), 1-19.

- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสมแมน แน่นหนา. (2537). ผ้าไทลื้อ: การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม. ใน **วัฒนธรรมไทลื้อกับการปรับตัวในกระแสของการเปลี่ยนแปลง**. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การสั่งให้บุคคลซึ่งไม่มีสัญชาติไทยที่เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวได้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไปและการให้สัญชาติไทยเป็นการเฉพาะราย. (2555). **ราชกิจจานุเบกษา**, 129(ตอนพิเศษ 177 ง), 50-53.
- ประกาศสำนักงานสถิติกลาง เรื่อง คำเรียกร้องของผู้อำนวยการสถิติ ในการจัดทำสำมะโนประชากร พ.ศ. 2503. (2503). **ราชกิจจานุเบกษา**, 77(ตอน 16ง), 571-572
- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดวันสำมะโนประชากร พุทธศักราช 2503. (2503). **ราชกิจจานุเบกษา**, 77(ตอน 4 ง), 21-23.
- พระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2456. (2456). **ราชกิจจานุเบกษา**, 29, 279-282.
- พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2555. (2555). **ราชกิจจานุเบกษา**, 129(ตอน 28 ก), 1-4.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2555). **ลื้อข้ามแดน การเดินทางของหนุ่มสาวชาวลื้อ เมืองยองรัฐฉาน ประเทศพม่า**. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมเจตน์ วิมลเกษม. (2535). **ไทลื้อเมืองน่าน**. น่าน: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน.
- สมใจ แซ่โจ้ว. (2541). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ**. นครปฐม: สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมโชค อ่องสกุล. (2559). **เชียงใหม่ 60 รอบนักษัตร: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต**. เชียงใหม่ : สำนักงานพัฒนาพิงคนคร (องค์การมหาชน).
- สมพร วาร์นาโด. (2537). **ชาวลื้อคือใคร ย้อนอดีตชาวลื้อในประเทศลาว ไทย และจีน**. ใน **วัฒนธรรมไทลื้อกับการปรับตัวในกระแสของการเปลี่ยนแปลง**. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). ประวัติความเป็นมาการทำสำมะโนประเทศไทย.

สืบค้น 1 มิถุนายน 2564, จาก <http://www.popcensus.nso.go.th/history.php>  
ไสว เชื้อสะอาด. (2538). ไทลื้อ-ล้านนาถึงสิบสองปันนา. พะเยา: สำนักงาน  
ศึกษาธิการเชียงคำ.

Siam, Thailand & Bangkok old photo thread. (n.d.). Retrieved June 1,  
2021, from <https://www.pinterest.com/pin/864268984715520402/>